

ADAM RYSZARD SIKORA

PRZEKŁADY TEKSTÓW BIBLIJNYCH NA KASZUBSKI. HISTORIA. STAN AKTUALNY. PERSPEKTYWY

WPROWADZENIE

Kaszubi należą do tego typu regionalnej grupy kulturowo-etnicznej, której oś kulturową czy wartość rdzenną stanowi język. Tych, którzy dzisiaj czynnie posługują się językiem kaszubskim, szacuje się na ok. 250-300 tysięcy. Dla zdecydowanej większości rdzennych mieszkańców Kaszub środkowych i północnych kaszubszczyzna jest dominującym narzędziem komunikacji społecznej. Jednak na obrzeżach kaszubskiego obszaru językowego, w miastach czy miejscowościach o zróżnicowanej pod względem pochodzenia strukturze ludności, języka kaszubskiego używa niewielka część mieszkańców.

Daleka od rozstrzygnięcia jest z pewnością kwestia, czy mamy do czynienia z językiem kaszubskim, czy jedynie z dialektem. Na przykład *Nowa encyklopedia powszechna*¹ wspomina jedynie o dialekcie kaszubskim, ale *Britanica. Edycja polska*² mówi wyraźnie o języku kaszubskim. W publikacji *Język kaszubski. Poradnik encyklo-*

¹ *Nowa encyklopedia powszechna, t. III*, Warszawa 1995, 302.

² *Britanica. Edycja polska, t. XX*, Poznań 2001, 7.

*pedyczny*³ pod red. prof. Jerzego Tredera z Uniwersytetu Gdańskiego w haśle „Język kaszubski (etnolekt kaszubski)” znajdujemy informację, że jest to jeden z kilkunastu języków słowiańskich, który wyłaniał się wolno z języków lechickich i dialektów pomorskich, ulegając niemalże od zarania (ok. 1000 r.) wpływowi dialektów polskich, a potem także literackiej polszczyźnie. Jako język ogólny, częściowo normatywny, zaczął się okresowo kształtować w połowie XVI w. na Pomorzu Zachodnim, a potem od połowy XIX w. na Pomorzu Gdańskim w wyniku działalności Floriana Ceynowy. Od tego czasu jest on stale *in statu nascendi* i zarazem niemalże tożsamy z kaszubszczyzną literacką, tj. językiem kaszubskim piśmiennictwa⁴.

Chociaż początki biblijnej tradycji translatorskiej na Kaszubach sięgają XVI w., to do dzisiaj nie powstał całościowy przekład Pisma Świętego na kaszubski. Najstarsze tłumaczenia zawierają jedynie niewielkie fragmenty tekstów biblijnych. Niemniej istnieje już przekład całego Nowego Testamentu oraz Księgi Psalmów. Powstało też tłumaczenie krótszych lub dłuższych partii Starego Testamentu. Zasadniczo są to przekłady z języka łacińskiego, polskiego i niemieckiego. W ostatnich latach dokonano tłumaczeń także z języka hebrajskiego i greckiego. Istnieje również kilka przekładów, co do których trudno ustalić tekst wyjściowy.

1. HISTORIA

Dzieje kaszubskiej translatoryki biblijnej dzielą się wyraźnie na dwa okresy: pierwszy, obejmujący wieki XVI-XIX, kiedy to pierwsze tłumaczenia tekstów biblijnych pojawiły się zasadniczo wśród ludności kaszubskiej wyznania luteranckiego, oraz okres drugi, obejmujący XX i XXI w., w którym tłumaczami są Kaszubi wyznania katolickiego.

1.1. PRZEKŁADY DAWNE (XVI-XIX W.)

Najstarsze przekłady tekstów Pisma Świętego na kaszubski odnaleziono pod koniec XIX w. w Smołdzinie, małej miejscowości położonej na Pomorzu, ok. 30 km od Słupska, między jeziorami Łebsko i Gardno, kiedy to dwóch badaczy kultury kaszubskiej – etnograf F. Tetzner i językoznawca F. Lorentz – dokonało

³ *Język kaszubski. Poradnik encyklopedyczny*, Gdańsk 2002.

⁴ Tamże, 92.

odkrycia kilku zabytków piśmiennictwa kaszubskiego. Były to dzieła o charakterze religijnym, napisane (lub przetłumaczone) najprawdopodobniej przez duchownych ewangelickich w XVI–XVIII w. na terenie Kaszub, na użytek miejscowej ludności kaszubskiej. Znalazły się tu: 1. *Duchowne pieśni* Szymona Krofeja, 2. *Mały katechizm* w przekładzie Michała Mostnika, 3. *Zbiór perykop na niedziele i święta*, 4. *Śpiewnik starokaszubski* oraz 5. *Zbiór różnych modlitw, pieśni, przemówień pogrzebowych*, między innymi ze Smołdzina. Dwa pierwsze zabytki są dziełami drukowanymi, tłoczonymi w drukarniach w Gdańsku, a trzy następne – rękopisami. Poza *Śpiewnikiem starokaszubskim*, którego właścicielem była osoba prywatna ze Smołdzina, pozostałe dzieła znajdowały się w archiwum parafialnym kościoła smołdzińskiego. W pierwszej połowie XX w. zostały one nabyte przez Bibliotekę Uniwersytetu w Greifswaldzie i znajdują się tam do dzisiaj, z wyjątkiem *Zbioru różnych modlitw*, co do których nie wiadomo, gdzie są obecnie. W drugiej połowie XX w. za sprawą dwóch niemieckich wydawców R. Olescha i F. Hinzego zabytki te doczekały się nowych wydań fototypicznych (*Duchowne pieśni*⁵, *Mały katechizm*⁶, *Perykopy smołdzińskie*⁷, *Śpiewnik starokaszubski*⁸) i stały się przedmiotem szczegółowych badań językoznawców i historyków zarówno w Polsce, jak i zagranicą.

Choć zabytki te w sensie ścisłym nie zawierają całościowego przekładu choćby jednej księgi biblijnej (nie mówiąc już o przekładzie całej Biblii czy tylko Nowego Testamentu), to jednak można w nich wyodrębnić liczne fragmenty biblijne i zaprezentować je jako najstarsze odnalezione dotychczas przekłady Pisma Świętego na język rozumiały dla ówczesnych Kaszubów.

1.1.1. PRZEKŁADY SZYMONA KROFEJA

Najstarszym z odnalezionych druków z fragmentami biblijnymi jest niewielki kancjonał wydany w 1586 r. przez drukarnię Jakuba Rhode w Gdańsku. Na stronie tytułowej podane są informacje zarówno o samym dziele, jak i jego autorze: *Duchowne piesnie D. Marcina Luthera y ynyszich nabożnich mężow. Z niemieckiego w Sławieński język wilozone przez Szymana Krofeja sługe słowa Bozego w Bytowie.*

⁵ S. Krofej. *Geistliche Lieder D. Martin Luthers und anderer frommer Männer. Duchowne piesnie D. Marcina Luthera y ynyszich nabożnich mężow. Danzig 1586*, wyd. R. Olesch, Köln – Graz 1958.

⁶ M. Pontanus. *Der kleine Catechismus D. Martini Lutheri. Deutsch vnnnd Wendisch gegen einander gesetzt. Mit anhang der Sieben Bußpsalmen König Davids, Danzig 1643 und Passionsgeschichte, Danzig 1643*, wyd. R. Olesch, Köln – Graz 1958.

⁷ *Die Schmolsiner Perikopen*, wyd. F. Hinze, Berlin 1967. Także CD w Bibliotece UMK w Toruniu (Prac. Pomorzozn. CD 584).

⁸ *Altkaaschubisches Gesangbuch*, wyd. F. Hinze, Berlin 1967.

Drukowano w Gdainsku przez Jacuba Rhode. Roku Panskiego 1586. Książka, a w tym również fragmenty Pisma Świętego z niemieckiego w *SlawięŃŃy ięzik wilozone* zostały przez Szymona Krofeja (ok. 1550–1590), który w latach 80. XVI w. był pastorem zboru luterńskiego w Bytowie na Pomorzu.

Dzieło składa się z dwóch łącznie oprawionych części: drukowana, zawierająca *Duchowne pieśni Marcina Lutra* w tłumaczeniu Szymona Krofeja, i anonimowa część rękopiśmienna, zwana *Dodatkiem do Krofeja*. Trzon zbioru stanowią pieśni kościelne, wśród których znajdują się również utwory katechizmowe.

Interesującymi tekstami w *Śpiewniku* Krofeja są zamieszczone przez niego tłumaczenia tekstów biblijnych. Stosownie do charakteru zbioru są to psalmy i kantyki. W pierwszej części kancjonału znajduje się jedenaście psalmów. Są one opatrzone nagłówkiem w języku łacińskim i niemieckim. Są to kolejno: Psalm 12 (pieśń LIII), 14 (pieśń LIIII), 46 (pieśń LV), 67 (pieśń LVI), 124 (pieśń LVIII), 127 (pieśń LIX), 128 (pieśń LX), 130 (pieśń LXIII), 51 (pieśń LXIV), 124 (pieśń LXX) i 103 (pieśń LXXVIII). Choć tytuł „psalm” wskazuje na wierny przekład tekstu biblijnego, jednak jest to raczej mniej lub bardziej ogólna jego parafraza, ułożona w formę pieśni.

Niemal wszystkie przekłady psalmów przypisuje się Marcinowi Lutrowi, z wyjątkiem psalmów 124 (pieśń LVIII) i 103, których autorstwo nie zostało zaznaczone, oraz psalmów 51 autorstwa Erhardusa Gegenwaldta i 124 (pieśń LXX) przełożonego przez D. Iustusa Ionasa.

W kancjonale Krofeja znalazły się również trzy kantyki: z Ewangelii św. Łukasza: Pieśń Maryi / *Lucae 1* (pieśń LXXXVII), Pieśń Zachariasza / *Lucae 2* (pieśń LXXXVIII) i Pieśń Symeona / *Lucae 2* (pieśń LXXXIX).

Poza pieśniami w *Śpiewniku* zamieszczono 25 krótkich modlitw. Większość z nich złożona jest z dwóch części: nieoznaczonego cyfrą krótkiego fragmentu biblijnego bądź liturgicznego i odpowiadającej mu treściowo prośby do Boga. Fragmenty starotestamentalne wykorzystane w tekstach modlitw pochodzą m.in. z: Ps⁹, Hi¹⁰, Iz¹¹, Jr¹², a fragmenty nowotestamentalne zaczerpnięto m.in. z: Mt¹³, Łk¹⁴, J¹⁵, Dz¹⁶, Rz¹⁷, 1 Kor¹⁸. Nie zawsze są to jednak wierne tłumaczenia teks-

⁹ 51,12; 103,10; 118,1; 145,2.

¹⁰ 19,25.

¹¹ 9,5; 40,3; 53,5.

¹² 14,20.

¹³ 7,7.

¹⁴ 2,11.29; 11,9.

¹⁵ 1,14; 15,11; 20,17.

¹⁶ 1,2.10.11.

¹⁷ 4,3; 6,9; 8,34.

¹⁸ 11,26.27.

tów; nieraz są to bądź ich parafrazy, bądź też swoiste kompilacje kilku tekstów biblijnych, połączonych z tekstami liturgicznymi. Stąd też dokładna ich identyfikacja jako tekstu biblijnego jest trudna, a czasami wręcz niemożliwa. W jednym przypadku (przed modlitwą po pieśni LXVIII) Krofej podał jedyny opatrzony sigłem urywek biblijny z 1 Tm 2,2. W ciekawy sposób Krofej wykorzystuje Mateuszowy tekst *Modlitwy Pańskiej*: każde wezwanie tej modlitwy rozpoczyna nową zwrotkę pieśni XLVIII.

Według Olescha¹⁹ za podstawę tłumaczenia pierwszej części *Śpiewnika* Krofeja obrał zbiór pieśni Lutra wydany przez V. Babsta w Lipsku w 1545 r. pt. *Geystliche Lieder. Mit einer newen vorrhede D. Marth. Luth.*

Jeśli chodzi o *Dodatek do Krofeja*, czyli powstały znacznie później anonimowy rękopis oprawiony z drukowanymi *Duchownych pieśniami*²⁰, to jego zawartość jest tego samego rodzaju co *Śpiewnika* Krofeja – są to 57 pieśni kościelnych²¹ i jedna modlitwa na końcu rękopisu. Zaś jednym fragmentem biblijnym jest tu Psalm XXX w tłumaczeniu Jana Kochanowskiego.

1.1.2. PRZEKŁADY MICHAŁA PONTANUSA

Drugim zabytkiem pomorskim zawierającym teksty biblijne po kaszubsku jest *Mały katechizm Marcina Lutra* w tłumaczeniu Pontanusa. Michał Pontanus (ur. ok. 1583 r., zm. w 1654 r.) był w Smołdzinie ewangelickim proboszczem, człowiekiem jak na ówczesne czasy gruntownie wykształconym: posiadał rozległą wiedzę filologiczną, oprócz łaciny znał język hebrajski, grecki i syryjski²².

Pełny tytuł zabytku brzmi: *In nomine Jesu. Parvus Catechismus D. Martini Lutheri Germanica Vandalicus. Der klenie Catechismus D. Martini Lutheri / Deutsch und Wendisch gegen einander gesetzt / Mit anhang der Sieben Busspsalmen Konig Davids. Mały Catechizm D. Marciná Lutherá Niemiecko-Wandaliski ábo Słowięski / to jestá z Niemieckiego języká w Słowięski wystáwion y ná jáwncosc wydan / z Przy-*

¹⁹ Por. R. Olesch, „Vorwort”, S. Krofej. *Geistliche Lieder D. Martin Luthers und anderer frommer Männer. Duchowne piesnie D. Marcina Luthera y ynßich naboznich mężow.* Danzig 1586, wyd. R. Olesch, Köln – Graz 1958, 3.

²⁰ Badania nad językiem tego rękopiśmiennego dodatku przeprowadziły w Polsce J. Zawadzka („Uwagi o języku rękopiśmiennego dodatku do smołdzińskiego egzemplarza Krofeja”, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 16 [1977], 137-147) oraz H. Popowska-Taborska („O kaszubskiej wersji dwóch wierszy Jana Kochanowskiego”, *Język Polski* XLV [1965], 222-226).

²¹ F. Lorentz mówi o 56 pieśniach. Por. F. Lorentz, „Zur älteren kaschubischen Literatur”, *Archiv für Slavische Philologie* XX (1898), 557.

²² Por. F. Tetzner, *Die Slowinzen und Lebakaschuben. Land und Leute, Haus und Hof. Sitten und Gebräuche. Sprache und Literatur im östlichen Hinterpommern*, Berlin 1899, 133.

*datkiem Siedm Psálmów Pokutnych krolá Dawida y inszych Potrzebnych rzeczy: osobliwie Historiy Passiy nášzego Páná Jezusa według Ewangelistá Mattheuszá / y niektórych Piesn duchownych. Drukowány w Gdaińsku przez Jerzego Rhetá / Roku Páńskiego 1643*²³.

Książka złożona jest z kilku niezależnych utworów, jest zbiorem współoprawnych tekstów drukowanych i rękopiśmiennych. Poza krótkimi urywkami z Pisma Świętego znajdujemy w niej także obszerniejsze passusy biblijne zarówno ze Starego, jak i Nowego Testamentu.

Trzon zabytku stanowią dwie drukowane, mające oddzielną paginację części: 1. *Mały katechizm Marcina Lutra* uzupełniony *Psalmami pokutnymi króla Dawida* pochodzący z 1643 r.; 2. *Pasja* drukowana również w 1643 r. u Jerzego Rheta, z dołączonymi *Pieśniami kościelnymi*. Z częściami drukowanymi oprawiony jest *Dodatek do Pontanusa*, ręcznie pisany prawdopodobnie w 1675 r.²⁴ Jest to katechizm ułożony w formie pytań i odpowiedzi z zakresu wiary.

Na pierwszą część składają się: *Katechizm, Psalmi pokutne (Siedm psálmów pokutnych krolá Dawida)* oraz *Modlitwa o odpuszczenie grzechów (Nadobna chrzescyánska y nabożna modlitwá do BOGA wszeczmogácego o łaskáwe odpuszczenie grzechow z Bozego słowa y z starych koscielnych náuczarzow Pjismach zebrana)*. Głównymi tekstami biblijnymi są tu oczywiście psalmy pokutne, zamieszczone w całości. Są to kolejno psalmy: 32, 6, 38, 51, 102, 130, 143.

Część druga to *Pasja* według Mateusza oraz siedem pieśni kościelnych (*Cantiones*). *Pasja* posiada własną kartę tytułową, która otwiera drugą część dzieła: *Passya to jestá Historia O Męce / Śmierci y pogrzebie Páná nášzego Jezusa Chrystusa Zbáwicielá wszegó Świátá. Drukowány w Gdaińsku przez Jerzego Rhetá / Roku Páńskiego / 1643*. Pierwszym utworem tej części jest krótka wierszowana *Pasja* ułożona na podstawie tekstu czterech Ewangelii. Po niej zamieszczony jest już biblijny tekst Pasji – dwa rozdziały z Ewangelii św. Mateusza (Mt 26,1–27,66).

Ponadto cały *Katechizm* zawiera wiele fragmentów biblijnych, albo w formie pojedynczych wersetów, albo też całych perykop. Można tu odnaleźć cytaty z 12 ksiąg starotestamentalnych; są to księgi: Rdz²⁵, Wj²⁶, Pwt²⁷, 2 Krn²⁸, Ps²⁹, Prz³⁰,

²³ Dzieło to miało jeszcze kolejne wydania w latach 1758 i 1828, przy czym zarówno zawartość, jak i tytuły edycji są różne. Wydanie czwarte fototypiczne sporządzono w Niemczech w 1958 r.

²⁴ Por. Lorentz, „Zur älteren kaschubischen”, 559.

²⁵ 1,27–28,31; 2,18,21–24; 3,16–19.

²⁶ 18,21–22; 20,5–6.

²⁷ 6,6–7; 10,18.

²⁸ 19,6–7.

²⁹ 2,11–12; 24,7; 34,12.

³⁰ 7,23; 13,24; 22,6; 23,13.

Mdr³¹, Syr³², Iz³³, Jr³⁴, Jl³⁵, Za³⁶. Cytowanych jest 16 ksiąg nowotestamentalnych: Mt³⁷, Mk³⁸, Łk³⁹, J⁴⁰, Dz⁴¹, Rz⁴², 1 Kor⁴³, Ga⁴⁴, Ef⁴⁵, Kol⁴⁶, 1 Tes⁴⁷, 1 Tm⁴⁸, 2 Tm⁴⁹, Tt⁵⁰, Hbr⁵¹, 1 P⁵².

Pojawiają się też fragmenty będące kompilacją różnych tekstów biblijnych. Ma to miejsce przy trzykrotnym odwoływaniu się w *Katechizmie* do teksów o ustanowieniu Eucharystii, łączących wersety z Ewangelii synoptycznych⁵³ i 1 Kor⁵⁴. Podobny zabieg zastosowano w odniesieniu do tematu o posłaniu uczniów. Tutaj nastąpiła kompilacja fragmentów z Ewangelii wg św. Mateusza⁵⁵ i Ewangelii wg św. Marka⁵⁶. Dwukrotnie cytowany jest w *Katechizmie* Mateuszowy tekst modlitwy *Ojciec nasz*, choć w obu wersjach zachodzi drobna różnica: w ostatnim wezwaniu w jednym przypadku użyto zwrotu „wybawi od złego”, w drugim – „zbawi od złego”.

1.1.3. PERYKOPY SMOŁDZIŃSKIE

Trzecim zabytkiem zawierającym fragmenty tekstów Pisma Świętego są tzw. *Perykopy smołdzińskie*. Dzieło to w głównej mierze składa się z perykop biblijnych, przeznaczonych do odczytywania podczas kazań i nabożeństw. Przekładu

-
- 31 6,10.
 32 2,15; 7,1.
 33 1,16-17; 43,25; 49,23; 53,4-6; 55,6-7.
 34 4,1.
 35 2,12-13.
 36 1,3.
 37 5,9-13; 9,2; 10,10; 18,3.15-17; 18,18; 22,21; 28,19.
 38 10, 13-16; 16,16.
 39 7,48.50; 10,7.16.
 40 3,16-18; 8,51; 11,25-26; 20,21-23.
 41 5,29.
 42 6,4; 13,1-7.9; 14,7-9.
 43 6,9-10; 14,12.26.
 44 6,6-7.
 45 5,22-29; 6,1-3.4; 6,5-8.9.
 46 3,19.
 47 5,12-13.
 48 2,1-3; 3,1-6; 5,5-6.17-18.
 49 3,14.
 50 3,1.5-7.
 51 13,17.
 52 2,2.13-14.18.21; 3,1.3-4.6.7; 5,5.
 53 Mt 26,26-30; Mk 14,22-25; Łk 22,19-20.
 54 11,23-26.
 55 28,19.
 56 16,15-16.

tych *Perykop* dokonali najprawdopodobniej pastorzcy zachodniopomorskich parafii w latach 1699–1701⁵⁷.

Na *Perykopy smółdzińskie* w wydaniu Hinza składają się dwie grupy tekstów. Pierwsza to zbiór perykop biblijnych – 149 lekcji i ewangelii ułożonych zgodnie z chronologią roku kościelnego, przeznaczonych do odczytywania na kolejne niedziele i święta. Perykopy podane są w języku kaszubskim i niemieckim. Zbiór rozpoczyna się czytaniem na pierwszą niedzielę adwentu, a kończy czytaniem na 27. niedzielę po uroczystości Trójcy Świętej. Lekcje ze Starego Testamentu to perykopy z Księgi Izajasza (4x)⁵⁸ i Księgi Malachiasza (1x)⁵⁹. Spośród 27 ksiąg Nowego Testamentu tylko 7 nie pojawia się w *Perykopach smółdzińskich*⁶⁰. Jeśli chodzi o Ewangelie, najczęściej są to perykopy z Ewangelii wg św. Mateusza i Łukasza, najrzadziej z Ewangelii wg św. Marka. Perykopy z Ewangelii wg św. Mateusza występują 28 razy⁶¹, z Ewangelii wg św. Marka – 4 razy⁶², z Ewangelii wg św. Łukasza – 26 razy⁶³, a z Ewangelii wg św. Jana – 17 razy⁶⁴. Dzieje Apostolskie przytaczane są w 8 perykopach⁶⁵, List do Rzymian pojawia się 12 razy⁶⁶, Pierwszy List do Koryntian – 9 razy⁶⁷, Drugi List do Koryntian – 3 razy⁶⁸, List do Galatów – 6 razy⁶⁹, List do Efezjan – 6 razy⁷⁰, List do Fili-

⁵⁷ Zdaniem F. Lorentza tłumaczenia większości tekstu *Perykop smółdzińskich* dokonał jeden autor – pastor Jan M. Sporgius. Por. Lorentz, „Zur älteren kaschubischen”, 557. Pastor Sporgius był następcą syna Michała Pontanusa, Tomasza, na stanowisku proboszcza parafii smółdzińskiej w latach 1696–1720. Por. Z. Szultka, „Studia nad piśmiennictwem «starokaszubskim», w szczególności Michała Brüggemanna alians Pontanusa albo Mostnika, cz. I: Pochodzenie Michała Brüggemanna”, *Slavia Occidentalis* 45 (1988), 87.

⁵⁸ Wszystkie perykopy podane są według ich kolejności w zbiorze: Iz 9,2-7; 60,1-6; 7,10-16; 40,1-9.

⁵⁹ Mt 3,1-4.

⁶⁰ Nie pojawiają się fragmenty z 2 Tes, Flm, 1 i 2 Tm, 2 i 3 J i Jud.

⁶¹ Mt 21,1-9; 11,2-10; 23,34-39; 3,13-17; 2,13-15; 2,1-12; 8,1-13; 8,23-27; 13,24-30; 17,1-9; 20,1-16; 4,1-11; 15,21-28; 21,10-16; 5,20-26; 7,15-23; 6,24-34; 18,1-11; 22,34-46; 9,1-8; 22,1-14; 18,23-35; 22,15-22; 9,18-26; 24,15-28; 25,31-46; 17,1-9; 25,1-13.

⁶² Mk 16,1-8; 16,14-20; 8,1-9; 7,31-37.

⁶³ Łk 21,25-36; 2,1-14; 2,33-40; 2,21; 2,41-52; 2,22-32; 8,4-15; 18,31-43; 11,14-28; 1,26-38; 24,13-35; 24,36-47; 16,19-31; 1,57-80; 14,16-24; 15,1-10; 1,39-56; 6,36-42; 5,1-11; 16,1-9; 19,41-48; 18,9-14; 10,23-37; 17,11-19; 7,11-17; 14,1-11.

⁶⁴ J 1,19-28; 21,20-24; 1,1-14; 2,1-11; 6,1-15; 8,46-59; 20,19-29; 10,12-16; 16,16-23; 16,5-15; 16,23-27; 15,26.27 i 16,1-4; 14,23-31; 3,16-21; 10,1-11; 3,1-15; 4,47-54.

⁶⁵ Dz 6,8-15; 7,51-59; 10,34-43; 13,26-33; 1,1-11; 2,1-13; 10,42-48; 8,14-17.

⁶⁶ Rz 13,11-14; 15,4-13; 12,1-6; 12,6-16; 12,17-21; 13,8-10; 11,33-36; 12,9-18; 8,18-23; 6,3-11; 6,19-23; 8,12-17.

⁶⁷ 1 Kor 4,1-5; 9,24-27; 10,1-5; 11,19-33 i 12,1-9; 11,23-32; 5,6-8; 10,6-13; 12,1-11; 15,1-10; 1,4-9.

⁶⁸ 2 Kor 11,19-33; 12,1-9; 6,1-10; 3,4-11.

⁶⁹ Gal 4,1-7; 3,23-29; 4,21-31; 3,15-27; 5,16-24; 5,25.26; 6,1-10.

⁷⁰ Ef 5,1-9; 3,13-21; 4,1-6; 4,22-28; 5,15-21; 6,10-17.

pian – 4 razy⁷¹, List do Kolosan – 2 razy⁷², Pierwszy List do Tesaloniczan – 3 razy⁷³, List do Tytusa – 1 raz⁷⁴, List do Hebrajczyków – 1 raz⁷⁵, List św. Jakuba – 2 razy⁷⁶, Pierwszy List św. Piotra – 6 razy⁷⁷, Drugi List św. Piotra – 2 razy⁷⁸, Pierwszy List św. Jana – 3 razy⁷⁹ i Apokalipsa św. Jana – 1 raz⁸⁰.

W drugiej grupie tekstów *Perykop smoldzińskich* znajduje się 14 okolicznościowych modlitw, m.in. modlitwa *Ojczy nasz*, będąca wiernym przekładem tekstu biblijnego z Mt 6,9-13. Ponadto w tekstach modlitw znajdują się jeszcze cztery passusy biblijne – dwa ze Starego Testamentu (Lb 6,25-26 i Ps 106,1) i dwa z Nowego Testamentu (Mt 7, 2 i 1 Kor 11,23-25).

1.1.4. ŚPIEWNIK STAROKASZUBSKI

Do literackich zabytków języka kaszubskiego zawierających teksty biblijne zalicza się także *Śpiewnik starokaszubski*, choć w ocenie językoznawców śpiewnik ten zawiera mniej form i słówek kaszubskich niż np. śpiewnik Krofeja czy *Perykopy smoldzińskie*⁸¹. W śpiewniku znajdują się utwory wierszowane, których powstanie Hinze datuje na XVI–XVIII w.⁸² Jego zdaniem znaczna część tych utworów to tłumaczenia z języka niemieckiego. Blisko 3/5 z nich to przerobione wersje pieśni z *Duchownych pieśni* Krofeja⁸³. Badacze przypuszczają, że poza utworami Krofeja do zbioru weszły także pieśni przekazywane ustnie, samodzielne tłumaczenia z języka niemieckiego jakiegoś pomorskiego pastora i pieśni z innych polskich śpiewników protestanckich⁸⁴.

W śpiewniku znajduje się dziesięć pieśni opartych na motywach psalmów biblijnych. Są to psalmy: 1, 30, 51, 103, 124 (dwie różne wersje), 127, 130 (dwie

⁷¹ Flp 4,4-7; 2,5-11; 1,3-11; 3,17-21.

⁷² Kol 3,12-17; 1,9-14.

⁷³ 1 Tes 4,1-17; 4,13-18; 5,1-11.

⁷⁴ Tyt 2,11-14.

⁷⁵ Hbr 9,11-15.

⁷⁶ Jk 1,16-21; 1,22-27.

⁷⁷ 1 P 4,12-19; 2,21-25; 2,11-17; 4,8-11; 5,6-11; 3,8-15.

⁷⁸ 2 P 1,16-21; 3,3-14.

⁷⁹ 1 J 5,4-10; 4,16-21; 3,13-18.

⁸⁰ Ap 12,7-17.

⁸¹ Por. J. Zieniukowa, „Die Sprache des «Altkauschubischen Gesangbuches» und der «Schmolsiner Perikopen»», *Zeitschrift für Slawistik* XIV (1969), 78.

⁸² Por. F. Hinze, „Einleitung”, w: *Die Schmolsiner Perikopen*, wyd. F. Hinze, Berlin 1967, ix.

⁸³ Por. J. Zieniukowa, „Polszczyzna tekstów religijnych z obszaru dialektu słowińskiego spisanych między XVI a XVIII wiekiem”, w: *Polszczyzna regionalna w okresie renesansu i baroku*, red. H. Wiśniewska, C. Kosyl, Wrocław 1984, 114.

⁸⁴ Por. Zieniukowa, „Die Sprache”, 78.

różne wersje) i 147. Ich adaptację w wersji niemieckiej przypisano sześciu autorom, których wymieniono z imienia i nazwiska⁸⁵. Podobnie jak w śpiewniku Krofeja tak i tutaj trudno uznać te utwory za przekłady tekstów biblijnych, gdyż są to mniej lub bardziej swobodne parafrazy, często mocno rozbudowane w stosunku do oryginału. Większość tych pieśni pochodzi ze śpiewnika Krofeja z 1586 r., z wyjątkiem Psalmu 130⁸⁶ autorstwa M. Lutera, niepojawiającego się u Krofeja. Do pieśni opartych na motywach biblijnych należy tu też Psalm 30⁸⁷ autorstwa Jana Kochanowskiego, obecny również w dodatku do śpiewnika Szymona Krofeja.

1.1.5. PRZEKŁADY OJCZE NASZ

Do najczęściej tłumaczonych na kaszubski fragmentów biblijnych należy modlitwa *Ojcze nasz* (Mt 6,9-13). Poza jej najstarszymi wersjami pochodzącymi z dzieł Krofeja, Pontanusa czy *Perykop smółdzińskich* istnieje jeszcze wiele jej wersji samoistnych.

Ojczenasz ze Szczenerza

Pierwszym tego typu zabytkiem jest tak zwane kaszubskie *Ojczenasz*. Przyjmuje się, że jest to dziewiętnastowieczny zabytek sprzed 1840 r., zapisany przez niejakiego Schadowskiego ze Szczenerza koło Lęborka⁸⁸. Odkrycia tego zabytku dokonał wielkopolski językoznawca Adam Tomaszewski w Bibliotece Państwowej w Berlinie w 1938 r.

Wójcenaś Floriana Ceynowy

W 1861 r. Florian Ceynowa opublikował dzieło: *Pjnc głownech wóddzatów ewangelickjeho katechizmu...*, w którym zamieścił też swój przekład *Modlitwy Pańskiej*. Została ona wznowiona wraz z komentarzem w bibliofilskim wydaniu *Kaszubskie teksty modlitewne Floriana Ceynowy* z 1992 r. z Wejherowa.

⁸⁵ Autorami parafraz psalmów są: M. Luter (1488–1546) – Ps 124 (pieśń nr 84) i dwie wersje Ps 130 (pieśni nr 50 i 105); E. Hegenwalt (1524) – Ps 51 (pieśń nr 52); J. Kolrose († 1558) – Ps 127; J. Jonas (1524) – Ps 124; P. Gerhardt (1607–1679) – Ps 1 (pieśń nr 92); J. Gramann (1540) – Ps 103 (pieśń nr 110). Przy pieśni nr 79 (Ps 30) i 111 (Ps 147) nie podano autora.

⁸⁶ Jest to pieśń nr 105.

⁸⁷ *Altkaschubisches Gesangbuch*, wyd. Hinze, 104–106.

⁸⁸ A. Tomaszewski, „Kaszubskie *Ojczenasz* i inne urywki tekstów ze Szczenerza”, *Slavia Occidentalis* XVII (1938), 113–125.

Ojciec nasz słowiński

Jest to wersja *Modlitwy Pańskiej* zanotowana w połowie lat 90. XIX w. przez Alfonsa Parczewskiego, adwokata i historyka pochodzącego z Wielkopolski, podczas podróży po ziemiach słupskiej, lęborskiej i bytowskiej. Modlitwę *Ojciec nasz* podyktowaną mu przez jedną ze słowińskich kobiet Parczewski opublikował w Poznaniu w 1896 r., w pracy pt. *Szczątki kaszubskie w prowincji pomorskiej*⁸⁹.

Do innych znanych przekładów *Ojciec nasz* na kaszubski zalicza się także tłumaczenia pastorów E.F. Döhlinga i A.T. Kummera⁹⁰ z 1835 r. i I.I. Srezniewskiego⁹¹ z ok. 1840 r. A. Tomaszewski⁹² podaje inne znane sobie wersje *Modlitwy Pańskiej*, takie jak: Marcina Pollexa⁹³, ks. Al. Świeczkowskiego z Żarnowca⁹⁴ i Lorentza z Witkowa⁹⁵, a M. Rudnicki⁹⁶ informuje o *Ojciec nasz* z Kluk Smołdzińskich.

1.1.6. ANONIMOWE PRZEKŁADY PRZYPowieści O SIEWCY (ŁK 8,4-15)

W połowie XIX w. rosyjski językoznawca A. Hilferding spisał dwie wersje Przypowieści o siewcy z Ewangelii wg św. Łukasza (Łk 8,4-15). Pierwszą podyktował mu z pamięci słowiński rybak. Wersję drugą podał mu, również z pamięci, „pewien stary człowiek w ziemi bytowskiej”⁹⁷. Porównawszy te przypowieści z *Perykopami smoldzińskimi* oraz *Biblią Wujka*, F. Hinze wysunął przypuszczenie, że słowińska wersja perykopy o siewcy za podstawę tłumaczenia mogła mieć niemiecki tekst zawarty w *Perykopach smoldzińskich*⁹⁸.

⁸⁹ S.J., „Kaszubskie wersje *Pater noster*”, *Pomerania* 9 (2000), 14.

⁹⁰ Por. Z. Szultka, „Nowe źródła z dziejów Kaszubów i ich języka w I połowie XIX w.”, *Roczniki Gdańskie* LIV/1 (1994), 148.

⁹¹ Por. I.I. Srezniewskij, „Zamečanija o narejii kašebskom”, *Izvestiia Akademii nauk. Serii literatury i iazyka* 56/1 (1997), 52-60.

⁹² Por. Tomaszewski, „Kaszubskie *Ojczenasz*”, 117-118.

⁹³ Por. F. Tetzner, *Die Slawen in Deutschland, Beiträge zur Volkskunde der Preussen, Littauer und Letten, der Masuren und Philipponen, der Tschechen, Mährer und Serben, Polaben und Slovinzen, Kaschuben und Polen*, Braunschweig 1902, 440.

⁹⁴ Por. tamże, 468.

⁹⁵ Por. F. Lorentz, *Slovinzische Texte*, Petersburg 1905, 47.

⁹⁶ Por. M. Rudnicki, „Przyczynki do gramatyki i słownika narzecza słowińskiego”, w: *Materyaly i prace Komisji Językowej Akademii Umiejętności w Krakowie, t. VI*, Kraków 1913, 159.

⁹⁷ Por. A. Hilferding, *Resztki Słowian na południowym wybrzeżu Morza Bałtyckiego*, Gdańsk 1989, 131.

⁹⁸ Por. F. Hinze, „Das Gleichnis von Säemann in slovinzischer und kaschubischen Fassung”, *Zeitschrift für Slawistik* XI/4 (1966), 516.

1.2. PRZEKŁADY WSPÓŁCZESNE

Przekładu mniejszych lub większych części Pisma Świętego dokonało w XX w. kilku współczesnych tłumaczy Biblii, zarówno osób duchownych, jak i świeckich.

1.2.1. ALOJZY NAGEL

Pierwszym autorem tłumaczenia w porządku chronologicznym jest pochodzący z Kielna w powiecie wejherowskim Alojzy Nagel (1930–1998). Należy on do grona najwybitniejszych poetów kaszubskich swego pokolenia. W opublikowanej w 1986 r. książce J. Drzeżdżona Nagel oświadczył: „W połowie lat sześćdziesiątych Towarzystwo biblijne z Londynu zwróciło się do mnie z propozycją, abym przetłumaczył *Nowy Testament* na język kaszubski. Podjąłem tę pracę, ale z powodu braku czasu nie mogłem jej, jak dotąd, dokończyć”⁹⁹.

Trudno ustalić, jakiej części translacji zdołał dokonać A. Nagel. Faktycznie bowiem publikacji doczekała się tylko jedna perykopa z Ewangelii wg św. Marka, którą w *Kaschubische Antologie*, wydanej w 1973 r. w Monachium, zamieścił F. Neureiter¹⁰⁰. Obejmuje ona tekst Mk 4,3–20. Po tekście kaszubskim, który A. Nagel przełożył prawdopodobnie z łaciny, Neureiter podaje swoje tłumaczenie na język niemiecki. Kilka lat po publikacji tej perykopy F. Neureiter napisał: „Wręcz monumentalny charakter ma zamysł Nagla przełożenia na kaszubski *Nowego Testamentu*. Miejsmy nadzieję, że zdoła on doprowadzić do końca to olbrzymie dzieło. Przypowieść o siewcy, którą zgodził się opublikować, świadczy w każdym razie o doskonałym opanowaniu biblijnego tekstu”¹⁰¹.

Mimo ukazania się drukiem tej jednej perykopy nie można jednak całkowicie wykluczać, że istnieją w rękopisie większe partie tekstów biblijnych w jego tłumaczeniu.

1.2.2. KS. FRANCISZEK GRUCZA

W 1992 r., najpierw oddzielnie, a potem jako całość, ukazały się cztery Ewangelie w przekładzie ks. Franciszka Gruczy, wieloletniego proboszcza Sopotu (1911–1993).

⁹⁹ J. Drzeżdżon, *Współczesna literatura kaszubska. 1945–1980*, Warszawa 1986, 277.

¹⁰⁰ Por. F. Neureiter, *Kaschubische Anthologie*, München 1973, 280.

¹⁰¹ Por. tenże, *Historia literatury kaszubskiej. Próba zarysu*, Gdańsk 1982, 244.

F. Grucza należał do grupy literacko-ideowej tzw. zrzęszeńców, akcentujących językową odrębność Kaszubów¹⁰². Głosił kazania po kaszubsku, zwłaszcza do pielgrzymów w Wejherowie i Sianowie, i przetłumaczył na kaszubski podstawowe części kanonu Mszy św. Nie wiadomo, kiedy dokładnie zaczął przekładać teksty biblijne. Na jego osiemdziesiąte urodziny ks. dr Antoni Klein wydał w drukarni Hlondianum w Poznaniu oddzielnie cztery Ewangelie¹⁰³, które w 1992 r. wyszły razem jako *Kaszëb-skô Biblëjô. Nowi Testament. IV Ewanjelje*. Przekład ks. F. Gruczcy opatrzone zostały *imprimatur* abpa gdańskiego Tadeusza Gołowskiego i *nihil obstat* bpa Jana Szlagi.

Przekład ks. Gruczcy spotkał się z żywą reakcją językoznawców. Ich zdaniem tłumaczenie ks. F. Gruczcy sytuuje się w nurcie akcentującym własną ortografię, bazując na założeniach ideowych „zrzęszeńców”. Język przekładu nawiązuje jednak do koncepcji „zrzęszeńców” jedynie ogólnie¹⁰⁴. W jednym z wywiadów sam tłumacz informuje, że 80% słownictwa zaczerpnął z żywej mowy, a resztę ze słownika A. Labudy i ustnie od J. Trepczyka¹⁰⁵. Sięgnął też do niektórych słów zawartych w dziełach Krofeja i Pontanusa oraz do słowińskich tekstów spisanych przez M. Rudnickiego i A. Hilferdinga. Pytany o polonizmy i germanizmy stwierdził: „Kaszëbizna jest od tysiąca lat pod opieką katolickiego polskiego Kościoła (...). Nie mogło to nie wywrzeć na nią przemożnego wpływu (...). Nie można też zapomnieć o pewnym wpływie niemieczyzny”¹⁰⁶.

O kwestiach zarówno ogólnych, jak i szczegółowych przekładu ks. Gruczcy pisał E. Breza¹⁰⁷ i F. Kluge¹⁰⁸. J. Treder¹⁰⁹ wspominał łącznie o przekładzie ks. F. Gruczcy i E. Gołąbka, a K. Sroka¹¹⁰ prowadził badania nad stopniem idiosynkratyzmu obu translacji. Krytyczna ocena przekładu ks. Gruczcy wypadła niejednolicie: przez

¹⁰² Por. J. Treder, „Tłumaczenia Biblii na język kaszubski”, w: *Biblia w kulturze. Materiały z sesji zorganizowanej przez Katedrę Filologii Polskiej WSP w Słupsku i Wyższe Seminarium Duchowne w Koszalinie*, red. S. Rzepczyński, Słupsk 1996, 278.

¹⁰³ *Ewangelijô sw. Mateusza*, Poznań 1992; *Ewangelijô sw. Marka*, Poznań 1992, *Ewangelijô sw. Łukasza*, Poznań 1992; *Ewangelijô sw. Jana*, Poznań 1992.

¹⁰⁴ Por. Treder, „Tłumaczenia Biblii”, 286.

¹⁰⁵ Zarówno A. Labuda, jak i J. Trepczyk należeli do grona „zrzęszeńców”.

¹⁰⁶ Por. Treder, „Tłumaczenia Biblii”, 282.

¹⁰⁷ E. Breza, „Ewangelie po kaszubsku”, *Pomerania* 2 (1993), 30-34; tenże, „Przekład Ewangelii na kaszubskie ks. Franciszka Gruczcy a tradycja polskich przekładów Pisma Św.”, w: *Jan Jakub Wujek, tłumacz Biblii na język polski. W czterechsetną rocznicę wydania Nowego Testamentu 1593–1993. Księga referatów wygłoszonych na konferencji 26 kwietnia 1993*, Łódź 1994, 171-186; tenże, „Język przekładu Ewangelii na kaszubski ks. Franciszka Gruczcy”, *Studia z Filologii Polskiej i Słowińskiej* 32 (1995), 301-324.

¹⁰⁸ F. Kluge, „Eine Bibel für die Kaschuben. Zur Vorgeschichte der ersten kaschubischen Bibelübersetzung”, w: *Kirche im Osten, Bd. XXXVII*, red. G. Schulz, Göttingen 1994, 35-61.

¹⁰⁹ Treder, „Tłumaczenia Biblii”, 286-303.

¹¹⁰ K.A. Sroka, „Śladami kaszubskich tłumaczeń Biblii”, w: *Nazwy i dialekty Pomorza dawniej i dziś*, red. J. Treder, Gdańsk 1995, 101-127.

jednych naukowców translacja ta została uznana za mało udaną, przez innych zaś oceniona pozytywnie¹¹¹.

Jak zaznacza sam ks. Grucza, podstawą jego tłumaczenia była łacińska tzw. Neowulgata (1970). W analizie filologicznej przekładu E. Breza wykazał jednak, że autor opierał się na Biblii Tysiąclecia¹¹².

Pozytywną opinię tłumaczenia wyraził w swojej recenzji ks. bp prof. Jan Szłaga, który napisał m.in.: „Osobiście odnoszę wrażenie, że o szczególnym piętnie i pięknie języka tego przekładu zadecydowała umiejętne archaizacja kaszubszczyzny. Według mego mniemania jest ona wiarygodna. Pod względem teologicznym przekład jest poprawny, a archaizacja języka dodaje mu wyjątkowego dostojęstwa, którym powinien się charakteryzować przekład Biblii i sam język biblijny. Uważam nawet, że ks. Grucza stworzył swoim przekładem udaną próbę języka biblijnego kaszubszczyzny. Wierność tego przekładu oceniam bardzo wysoko, dobre są także wstępy i noty”¹¹³. Słowa aprobaty dla przekładu wyraził także ówczesny biskup gdański Tadeusz Gocłowski w liście z 12 stycznia 1992 r. do ks. prałata Franciszka Gruczy, zamieszczonym na początku przekładu¹¹⁴. Słowa pochwały pod adresem tłumaczenia wyrazili także m.in. historyk Pomorza prof. Gerard Labuda¹¹⁵ oraz literat i historyk literatury Jan Drzeżdżon¹¹⁶.

Przekład ten niewątpliwie znajduje trwałe miejsce nie tylko w historii przekładów literackich¹¹⁷, ale także w historii translacji tekstów biblijnych na język kaszubski jako pierwsze kaszubskie tłumaczenie czterech Ewangelii w Kościele katolickim.

1.2.3. EUGENIUSZ GOŁĄBEK

W 1993 r. – rok po przekładzie ks. F. Gruczy – ukazał się drukiem cały Nowy Testament w tłumaczeniu Eugeniusza Gołąbka¹¹⁸ (ur. 1949), z zawodu

¹¹¹ Por. Treder, „Tłumaczenia Biblii”, 289.

¹¹² E. Breza, „Biblia po kaszubsku”, w: *Język kaszubski. Poradnik encyklopedyczny*, red. J. Treder, Gdańsk 2002, 23.

¹¹³ Opinia teologiczna biskupa Jana Szłagi w: *Kaszëbskô Biblijô. Nowi Testament. IV Ewanjelje*, Poznań 1992, 6.

¹¹⁴ Tamże, 5.

¹¹⁵ Por. A. Jabłoński, E. Pryczkowski, „Gorzko wobec recenzji prof. Brezy”, *Pomerania* 7-8 (1993), 47. Breza, „Przekład Ewangelii na kaszubskie”, 185.

¹¹⁷ Niektórzy językoznawcy nie dostrzegają bowiem w tym przekładzie walorów religijnych, a jedynie tylko literackie. Tak np. E. Breza, „Język przekładu Ewangelii na kaszubski ks. Franciszka Gruczy”, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 32 (1995), 324.

¹¹⁸ *Święte Pismiona Nowego Testameńtu*. Na podstawie Biblii Tysiąclecia (wyd. III, popr. 1982) skaszëbił E. Gołąbek, Gdańsk 1993.

elektryka, a z zamiłowania felietonisty i muzyka. Tłumaczenie Gołąbka zostało wydane za zgodą 245. Konferencji Biskupów Diecezjalnych.

Już kilka lat wcześniej¹¹⁹ tłumacz ten wydał w Gdańsku fragmenty Nowego Testamentu w publikacji pt. *Nauczanie w przepowiadaniach. Węjmiłk z Nowego Testamentu*, ze słowem wstępnym bpa chełmińskiego M. Przykuckiego. Dnia 11 czerwca 1987 r., podczas pobytu ojca świętego Jana Pawła II w Gdyni, wręczono bibliofilski egzemplarz tego wydania papieżowi. W 1999 r. E. Gołąbek wydał starotestamentową Księgę Psalmów¹²⁰. Przekład ten poprzedzony jest dekretem prymasa Polski Józefa kardynała Glempa z dnia 22 stycznia 1999 r. zezwalającym na druk tej książki oraz *imprimatur* ks. dra Wiesława Lauera, wikariusza generalnego Kurii Metropolitarnej Gdańskiej. Po tekście biblijnym zamieszczono *Słowôrz biblijny* oraz *Słowôrz kaszëbskò-pòlszi*.

Przekładem Biblii E. Gołąbek zajął się w 1979 r.¹²¹, chociaż E. Breza wskazał już na lata 60. XX w., jako początek tłumaczenia przez niego Ewangelii wg św. Mateusza¹²². Jak sam przyznaje, na jego poglądy wywarli wpływ: językoznawca i etnograf Stefan Ramułt oraz publicysta i czołowy działacz społeczno-polityczny w ruchu kaszubskim Aleksander Majkowski, a ze współczesnych Lech Bądkowski, ideolog ruchu kaszubsko-pomorskiego¹²³.

Eugeniusz Gołąbek zdecydował się przetłumaczyć Nowy Testament z języka polskiego, gdyż – jak oświadczył we wstępie swego przekładu – nie zna greki ani łaciny¹²⁴. Następnie wyjaśnia, że przekład NT na kaszubski rozpoczął w 1979 r. na podstawie drugiego wydania Biblii Tysiąclecia¹²⁵. Jednak po ukazaniu się trzeciego wydania dokonał poprawek w dotychczasowym tłumaczeniu czterech Ewangelii i Dziejów Apostolskich według nowo wydanego tekstu. Ponadto oświadcza on, że w swojej pracy translatorskiej posiłkował się także dziesięcioma innymi polskimi przekładami NT¹²⁶, a nawet sięgał do wersji rosyjskiej NT i czeskiej Biblii dla dzieci.

¹¹⁹ W roku 1982, 1985 i 1989.

¹²⁰ *Knëga Psalmów*, Gdańsk 1990.

¹²¹ Por. Treder, „Tłumaczenia Biblii”, 277.

¹²² Por. Breza, „Biblia po kaszubsku”, 22.

¹²³ Por. J. Treder, „Gołąbek Eugeniusz”, w: *Język kaszubski. Poradnik encyklopedyczny*, red. J. Treder, Gdańsk 2002, 60.

¹²⁴ Por. *Święte Pismiona Nowego Testameńtu*, 12.

¹²⁵ Por. „Do Czëtińców”, w: *Święte Pismiona Nowego Testameńtu*, 12.

¹²⁶ *Pismo Święte Nowego Testamentu*, tłum. S. Kowalski, Warszawa 1958; *Święta Ewangelia Pana naszego Jezusa Chrystusa i Dzieje Apostolskie*, autor przekładu niepodany, Watykan 1958; *Biblia to jest Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, nowy przekład opracowany przez Komisję Przekładu Pisma Świętego, Warszawa 1981; *Pismo Święte Nowego Testamentu*, przekład zespołu pod red. M. Wolniewiczza, Poznań 1985; *Nowy Testament Jezusa Chrystusa w przekładzie ks. Jakuba Wujka*, opr. ks. A. Szlagowski, Kraków 1923; *Pismo Święte Nowego Testamentu*, nowy

W słowie wstępnym do wydania dwaj biskupi Marian Przykucki i Jan Szłaga wyrazili swoje uznanie dla tej translacji. Biskup Przykucki podkreślił umiejętność oddania w przekładzie specyfiki kaszubskich zwrotów. Pisze on m.in.: „Tłumacz do tekstu świętego wnosi nie tylko słowa kaszubskie, ale także obyczaj i kulturę kaszubską. Do Zbawiciela np. mówi «Wë», jak to czyni zawsze lud pomorski w zwrotach do rodziców, sąsiadów, ludzi starszych, których chce uszanować”¹²⁷. Z kolei biskup J. Szłaga napisał: „Cieszę się ogromnie, jako jeden z małej, kaszubskiej ojczyzny, że Słowo Boże zostało przetłumaczone na język kaszubski i będzie odtąd rozbrzmiewać w mowie F. Ceynowy, A. Majkowskiego, Sługi Bożego Biskupa K. Dominika i ks. B. Sychty”¹²⁸.

Przekład został przyjęty przez teologów i językoznawców z uznaniem i aprobatą. Tłumaczenie Nowego Testamentu E. Gołąbka opiniowali: abp Henryk Muszyński, językoznawcy: E. Breza i J. Treder, historyk J. Borzyszkowski oraz J. Trepczyk.

E. Gołąbek dokonał tłumaczenia na język kaszubski o małym stopniu idiosynkratyzmu. O języku swojego przekładu powiedział: „Moje zaś tłumaczenie musiało być swoistym *modus vivendi* pomiędzy poszczególnymi dialektami oraz odmianami kaszubskiego języka pisanego”¹²⁹. Cenną cechą przekładu jest fakt posiadania przez tłumacza określonej koncepcji translacji, „widocznej w trzymaniu się określonych właściwości wymawianiowych («czytelnych» tu w ortografii), słownikowych i syntaktycznych”¹³⁰.

Przekład E. Gołąbka ocenia się zasadniczo w zestawieniu z przekładem ks. F. Gruczy. W takim ujęciu widać wyraźnie, że obie translacje sytuują się w żywotnych do dzisiaj dwóch nurtach ewolucji literackiej kaszubszczyzny. W nurcie nawiązującym do języka polskiego, z pisownią zbliżoną do polskiej, posiadającym dłuższą, sięgającą nawet XVI w. tradycję, widzieć należy przekłady E. Gołąbka. W drugim nurcie, akcentującym kulturową i językową odrębność Kaszubów, m.in. we własnej ortografii, sytuuje się przekład ks. F. Gruczy. Stwierdzenie J. Tredera¹³¹, że co do wartości obu przekładów „czas zweryfikuje rzecz ostatecznie”, wydaje się najroztropniejszym stanowiskiem.

przekład z Wulgaty ks. E. Dąbrowskiego, wyd. 7, popr., Poznań – Warszawa – Lublin 1958; *Pisma Świętego Jana Ewangelisty*, tłum. R. Brandstaetter, Warszawa 1978; *Nowy Testament Pana naszego Jezusa Chrystusa*, autor przekładu niepodany, London 1986.

¹²⁷ Słowo wstępne Jego Ekscelencji Arcybiskupa Metropolii Szczecińsko-Kamińskiej, w: *Święte Pismiona Nowego Testameńtu*, 7.

¹²⁸ Słowo wstępne Jego Ekscelencji Biskupa Diecezjalnego Pelplińskiego, w: *Święte Pismiona Nowego Testameńtu*, 9.

¹²⁹ R. Ciemiński, „Dwaj kaszubscy tłumacze Biblii”, *Pomerania* 6 (1992), 4-8.

¹³⁰ Treder, „Tłumaczenia Biblii”, 280.

¹³¹ Tamże, 301.

1.2.4. INNE FRAGMENTY BIBLIJNE

W 1991 r. został wydany w Gdańsku zbiór kazań ks. Mariana Miotka pt. *Swiętım turę starków. Zbiérk leżnoscowëch kôzaniów*. Autor wykorzystuje w nim fragmenty Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu we własnym tłumaczeniu. Zawarte są one w 15 spośród 25 wydrukowanych kazań, przy czym jedynie w dwóch ostatnich podana jest numeracja wersetów. W opublikowanej części kazania ks. Jana Perszona pt. *Róman biôtkowól sä długó*, wygłoszonego podczas Mszy św. prymicyjnej ks. Romana Skwiercza (29 maj 1993 r.), również znalazło się kilka nowotestamentowych wersetów¹³².

Cztery tłumaczenia tekstów nowotestamentowych opublikowano w 1998 r. w kaszubskim modlitewniku opracowanym przez E. Gołąbka i E. Pryczkowskiego pt. *Më trzimómë z Bògã. Kòscelné mòdlëtwë i spiéwë*. Modlitewnik opatrzony został *nihil obstat* i imprimatur Kurii Metropolitalnej Archidiecezji Gdańskiej. Poza *Modlitwą Pańską*¹³⁵ znajdują się w nim jeszcze trzy kantyki: Maryi¹³³, Zachariasza¹³⁴ i Symeona¹³⁵ w tłumaczeniu E. Gołąbka¹³⁶. Zamieszczony w modlitewniku tekst *Ojcie nasz* utrwalono na tablicy w kościele *Pater Noster* w Jerzolimie¹³⁷.

Wersję współczesnego tłumaczenia *Ojcie nasz* znaleźć można w wierszu *Obrózczi z Kaszëb* Roberta Żmudy-Trzebiatowskiego¹³⁸, który jak niegdyś autor jednej z pieśni zawartych w śpiewniku Szymona Krofeja, każdą zwrotkę swego wiersza rozpoczyna od kolejnego wezwania *Modlitwy Pańskiej*.

Z okazji pielgrzymki Kaszubów do ojca świętego Jana Pawła II, która odbyła się w październiku 2004 r., jeszcze w tym samym roku wydano modlitewnik *Ôjcie nasz. Kaszëbsczé spiéwë a mòdlëtwë*. Modlitewnik został opracowany przez E. Pryczkowskiego, a słowo wstępne napisali: prezes Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego B. Synak i biskup pelpliński J. Szłaga. Zawarte w modlitewniku teksty modlitwy i kanonu Mszy św. podano według modlitewnika *Më trzimómë z Bògã. Kòscelné*

¹³² Mk 3,13; 10,24; J 6,42; 10,11.

¹³³ Łk 1,46-55.

¹³⁴ Łk 1,67-79.

¹³⁵ Łk 2,29-32.

¹³⁶ J. Lipuski w recenzji tego modlitewnika pisze: „Ukazanie się kaszubskiego modlitewnika bez przesady można nazwać milowym krokiem w dziele nobilitacji kaszubszczyzny, procesie kształtowania się języka literackiego”. Por. J. Lipuski, „Modlić się po naszemu”, *Pomerania* 4 (1999), 51.

¹³⁷ Zob. E. Szczesiak, „Wielkie święto języka”, *Pomerania* 10 (2000), 1-2; P. Dzianisz, „Modlitwa Pańska”, *Pomerania* 10 (2000), 48.

¹³⁸ R. Żmuda-Trzebiatowski, „Obrózczi z Kaszëb”, *Pomerania* 3 (1995), 19.

mòdlëtwë i spiëwë. Spośród tekstów biblijnych obecne są tam: modlitwa *Ojciec nasz*¹³⁹ i kantyk Maryi *Magnificat*¹⁴⁰.

Poza publikowanymi przekładami tekstów biblijnych istnieją także tłumaczenia niewielkich fragmentów Biblii na język kaszubski, które nie zostały wydane drukiem. Do takich zaliczyć można na przykład translacje perykop liturgicznych dokonane z języka polskiego przez J. Tredera i E. Kamińskiego¹⁴¹.

1.2.5. ADAM RYSZARD SIKORA OFM

Istotną nowością dokonanych przeze mnie translacji jest fakt tłumaczenia tekstów biblijnych z języków oryginalnych, tzn. z języka hebrajskiego i języka greckiego – *ἡ κοινή διάλεκτος* – „języka wspólnego” zhellenizowanego starożytnego świata¹⁴². W swojej pracy translatorskiej opierałem się na współczesnych, krytycznych wydaniach Biblii Hebrajskiej oraz Nowego Testamentu¹⁴³.

Jako pierwsze ukazało się drukiem w 2001 r. tłumaczenie z greki na kaszubski Ewangelii wg św. Marka¹⁴⁴. *Ewanielëjò wedle swiätégò Marka* opatrzona jest dekretem prymasa Polski Józefa kardynała Glempa z 13 marca 2001 r., wyrażającym aprobatę dla tłumaczenia i zgodę na publikację drukiem. Aprobata kościelna wydana została na prośbę abpa gdańskiego Tadeusza Gocłowskiego. Recenzentami przekładu byli: ks. prof. J. Perszon z KUL-u i prof. J. Treder z UG. Tekst przekładu poprzedza słowo wstępne abpa T. Gocłowskiego w języku polskim i kaszubskim. Wprawdzie nie zamieszczam w tej publikacji informacji o samym procesie translacji, ale historię tego przekładu można znaleźć w artykule opublikowanym w „Studiach Franciszkańskich”¹⁴⁵.

Dwa lata po wydaniu Ewangelii wg św. Marka w ramach edycji *Verba Sacra*¹⁴⁶ został wydany w Poznaniu przekład Ewangelii Dzieciństwa (Mt 1–2; Łk 1–2)

¹³⁹ Mt 6,9-13.

¹⁴⁰ Łk 1,46-55.

¹⁴¹ Por. Breza, „Biblia po kaszubsku”, 28.

¹⁴² Por. J. Szlaga, „Hermeneutyka biblijna”, w: *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, red. J. Szlaga, Poznań – Warszawa 1986, 198.

¹⁴³ A. Merk, *Novum Testamentum Graece et Latine*, wyd. 9, Rome 1964; Eb. Nestle, Er. Nestle, K. Aland, *Novum Testamentum Graece*, wyd. 26, Stuttgart 1979; K. Aland, M. Black, C.M. Martini, B.M. Metzger, A. Wikgren, *The Greek New Testament*, wyd. 3, Stuttgart 1983.

¹⁴⁴ *Ewanielëjò wedle swiätégò Marka*, Gdańsk – Nałęczów – Poznań 2001.

¹⁴⁵ A.R. Sikora, „Ewanielëjò wedle swiätégò Marka. Pierwsze tłumaczenie Ewangelii z języka greckiego na język kaszubski”, *Studia Franciszkańskie* (2002), 131-140.

¹⁴⁶ Inicjatywa reżysera poznańskiego P. Basińskiego, mająca na celu prezentację tekstów biblijnych przez wybitnych aktorów polskich. Miejscem prezentacji jest katedra w Poznaniu. Pierwsza edycja *Verba Sacra* odbyła się w Roku Jubileuszowym 2000. Od 2004 do 2013 r. w ramach

i Prologu Ewangelii wg św. Jana (J 1,1-14). Publikacja nosi tytuł *Biblia Kaszubska (J 1,1-14; Mt 1-2; Łk 1-2)*¹⁴⁷. W kolejnych latach ukazały się drukiem tłumaczenia trzech następnych Ewangelii, a mianowicie w 2007 r. – *Ewanielëjò wedle swiätégò Jana z imprimatur* ks. abpa T. Goćłowskiego, w 2009 r. – *Ewanieliò wedle swiätégò Mateùsza*, w 2010 r. – *Ewanieliò wedle swiätégò Łukòsza z imprimatur* ks. abpa S. Gądeckiego. Także te tłumaczenia opiniowane były przez ks. prof. Jana Perszona i prof. Jerzego Tredera.

W 2010 r., z okazji 10. rocznicy umieszczenia w krużgankach kościoła *Pater Noster* w Jerozolimie tablicy z tekstem *Ojciec nasz* po kaszubsku, wydano wszystkie cztery Ewangelie w moim tłumaczeniu w publikacji *Ewanielie na kaszëbsczi tołmaczoné*. Jest to poprawiony i ujednolicony tekst z wcześniejszych wydań, opatrzone szerszymi wstępami i komentarzami. *Nihil obstat* dla tego wydania udzielił ks. bp Jan Szłaga. Z tego wydania pochodzi tablica z tekstem *Magnificat*, zawieszona przez Kaszubów w sanktuarium Nawiedzenia w Ain Karen w marcu 2013 r.

Pierwszymi tłumaczonymi przeze mnie tekstami biblijnymi z języka hebrajskiego były psalmy. W kolejnych trzech edycjach *Verba Sacra. Biblia kaszubska* w latach 2011, 2012, 2013 ukazało się drukiem łącznie 31 psalmów. Na najbliższą edycję, w styczniu 2014 r., przygotowałem i oddałem do druku tłumaczenia wybranych fragmentów Księgi Rodzaju.

Jednak w ocenie J. Tredera „generalnie (...) i ta translacja (...) wpisuje się w dotychczasowe spory o kształt ogólnej standaryzowanej kaszubszczyzny literackiej”¹⁴⁸. W kontekście przekładów ks. F. Gruczy i E. Gołąbka tłumaczenie to „ukazało się w pisowni najnowszej, między pozostałymi pośredniej, co do stopnia odrębności od polskiej”, „w składni Sikora bliższy jest Gołąbkowi i zarazem wersji polskiej BT”, w warstwie językowej „tłumaczenie ma niewątpliwe cechy kaszubszczyzny środkowozachodniej i znamiona języka zrzeszeńców, a zatem jedno i drugie obecne w języku translacji Gruczy”, ale „w zakresie frazeologii”¹⁴⁹ tłumaczenie Sikory częściej zgadza się z Gołąbkim, zbliżając się zatem do polszczyzny, a oddalając od tłumaczenia Gruczy”¹⁵⁰. Generalnie przekład ten, podobnie jak wcześniejszy E. Gołąbka, należy widzieć w tym nurcie literackiej

wejherowskiej gałęzi *Verba Sacra – Biblia Kaszubska* odbyło się dziesięć edycji, podczas których czytane były teksty biblijne w języku kaszubskim przez Danutę Stenkę.

¹⁴⁷ *Biblia Kaszubska*, Poznań 2003.

¹⁴⁸ J. Treder, „Translacja na kaszubski z greki (na podstawie Ewangelii św. Marka)”, w: *Język religijny dawniej i dziś. Materiały z konferencji. Gniezno 15–17 sierpnia 2002*, red. S. Mikołajczyk, T. Węćławski, Poznań 2004, 377.

¹⁴⁹ Szerzej na ten temat: J. Treder, „Frazologia w kaszubskich translacjach Ewangelii”, w: *De lingua et litteris. Studia In honorem Casimiri Andreae Sroka*, red. D. Stanulewicz, R. Kalisz, W. Kürschner, C. Klaus, Gdańsk 2005, 483–488.

¹⁵⁰ Tamże.

kaszubszczyzny, który posiada dłuższą, sięgającą nawet XVI w. tradycję, nawiązującą do języka polskiego. W wypowiedzi zamykającej publikację *Ewangelie na kaszëbsczi tołmaczoné* prof. J. Treder stwierdził: „Formalnie w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II, akceptującego wyłącznie tłumaczenia Pisma Świętego z tekstów oryginalnych, tłumaczenie kaszubskie o. Sikory jawi się jako jedyne w tzw. obiegu oficjalnym. Oczywiście, tłumaczenia Gołąbka i Gruczy zachowują w pełni swoją doniosłość historyczną, kulturową oraz misyjną i nauczającą, a z lingwistycznego punktu widzenia ciągle mogą odgrywać niemałą rolę jako punkt odniesienia dla nowych translacji; one już stale będą zaświadczać, czy język kaszubski może sprostać wymaganiom stawianym kaszubszczyźnie przez wszystkie teksty zawarte w Biblii”¹⁵¹.

2. STAN AKTUALNY PRZEKŁADU TEKSTU BIBLIJNEGO NA KASZUBSKI

Całość przekładu tekstów biblijnych przetłumaczonych na kaszubski w 2013 r., niezależnie z jakiego języka zostały one przetłumaczone, przedstawia się następująco:

Księga biblijna	Wersety przetłumaczone na kaszubski
STARY TESTAMENT	
Rdz	1,1.26-31; 2,18-24; 3,9-20; 9,8-15; 11,1-9; 12,1-4a; 14,18-20; 15,5-12.17-18; 18,1-10a.20-32; 22,1-2.9-13.15-18.
Wj	3,1-8a.13-15; 12,1-8.11-14; 14,15-31; 15,1; 16,2-4.12-15; 17,3-13; 18,21; 19,1-6a; 20,1-17; 22,20-26; 24,3-8; 32,7-11.13-14; 34,4b-6.8-9.
Kpł	13,1-2.45-46; 19,1-2.17-18.
Lb	6,22-27; 11,22-29.
Pwt	4,1-2.6-8.32-34.39-40; 5,12-15; 6,2-7; 7,6-11; 8,2-3.14b-16a; 10,18; 11,18.26-28; 18,15-20; 26,4-10; 30,10-14.
Joz	5,9a.10-12; 24,1-2a.15-17.18b.
1 Sm	3,3b-10.19; 12,1.7-10.13; 16,1b.6-7.10-13a; 26,2.7-9.12-13.22-23.
2 Sm	5,1-3; 7,1-5.8b-12.14a.16.

¹⁵¹ *Ewangelie na kaszëbsczi tołmaczoné*, Gdańsk 2010, 321.

1 Krl	3,5.7-12; 8,41-43; 17,10-24; 19,4-9a.11-13.16b.19-21.
2 Krl	4,8-11.14-16a.42-44; 5,14-17.
2 Krm	19,6-7; 36,14-16.19-23.
Neh	8,1-4a.5-6.8-10.
2 Mch	7,1-2.9-14.
Hi	19,1.23-27a.
Ps	CAŁOŚĆ
Prz	8,22-35; 9,1-6; 13,24; 18,22; 22,6; 23,13; 31,10-13.19-20.30-31.
Koh	1,2; 2,21-23.
Mdr	1,13-15; 2,12.17-20.23-24; 3,1-6.9; 6,10.12-16; 9,13-18b; 11,2-26; 12,1-2.13.16-19; 18,6-9.
Syr	2,15; 3,2-6.12-14.17-18.20.28-29; 7,1.23; 15,15-20; 24,1-2.8-12; 27,4-7.30-28,7; 35,12-14.16-18.
Iz	1,16-17; 2,1-5; 5,1-7; 6,1-2a.3-8; 7,10-15; 8,23b; 9,1-6; 11,1-10; 22,19-23; 25,6-10a; 35,1-7a.10; 40,1-5.9-11; 42,1-4.6-7; 43,16-22.24b-25; 45,1.4-6; 49,1-6.14-15.23; 50,4-9; 52,7-10.13-15; 53,1-12; 54,4a.5-14; 55,1-11; 56,1.6-7; 58,7-10; 60,1-6; 61,1-2a.10-11; 62,1-5.11-12; 63,16b-17.19b; 64,3-7; 66,10-14c.18-21.
Jr	1,4-5.17-19; 4,1; 14,20; 17,5-8; 20,7-13; 23,1-6; 31,7-9.31-34; 33,14-16; 38,4-6.8-10.
Ba	3,9-15.32-38; 4,1-4; 5,1-9.
Ez	2,2-5; 17,22-24; 18,25-28; 33,7-9; 34,11-17; 36,16-17a.18-28; 37,13-14.
Dn	7,9-10.13-14; 12,1-3.
Oz	2,16.17b.21-22; 6,3-6; 11,1.3-4.8c-9.
Jl	1,13; 2,12-18.
Am	6,1a.4-7; 7,12-15.
Jon	3,1-5.10.
Mi	5,1-4.
Ha	1,2-3; 2,2-4.
So	2,3; 3,12-18.
Za	1,3; 2,14-17; 9,9-10; 12,10-11.

MI	1,14b; 2,1-2b.8-10; 3,1-4.19-20a.
NOWY TESTAMENT W CAŁOŚCI	

Z języków oryginalnych, tzn. z języka hebrajskiego i greckiego, przetłumaczono na kaszubski następujące teksty biblijne:

Księga biblijna	Wersety przetłumaczone na kaszubski
STARY TESTAMENT	
Rdz	1,1-31; 2,1-25; 3,1-24; 4,1-16; 6,9-22; 7,1-24; 8,1-22; 11,1-9.27-32; 12,1-20; 13,1-18; 15,1-18; 16,1-16; 18,1-15; 21,1-13; 22,1-19; 25,1.7-10.
Ps	2, 4, 5, 6, 8, 10, 22, 23, 27, 42, 43, 49, 57, 63, 69, 84, 90, 91, 95, 102, 103, 106, 110, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 136, 139.
NOWY TESTAMENT – Cztery Ewangelie	

Z powyższych zestawień wynika, że Nowy Testament został przetłumaczony w całości, a Ewangelie, które stanowią jego zasadniczą część, zostały przetłumaczone i wydane drukiem aż trzykrotnie. Przetłumaczono je z języka greckiego, z łaciny i języka polskiego. Ich niewielkie fragmenty tłumaczono także z języka niemieckiego.

Jedyną księgą Starego Testamentu przetłumaczoną w całości jest Księga Psalmów, której przekładu dokonano z języka polskiego. Niektóre psalmy lub ich fragmenty tłumaczono także z języka niemieckiego. Jedynie 31 psalmów zostało przetłumaczonych z hebrajskiego. Po Księdze Psalmów najczęściej tłumaczoną księgą Starego Testamentu, choć już tylko fragmentarycznie, jest Księga Izajasza i Rodzaju, a nieco rzadziej księgi Wyjścia, Powtórzonego Prawa i Jeremiasza. Zdecydowana większość tekstów starotestamentowych przetłumaczona jest z języka polskiego, a jedynie niewielka ich część z języka hebrajskiego i języka niemieckiego.

Nie przetłumaczono żadnego fragmentu z pozostałych trzynastu ksiąg Starego Testamentu, a mianowicie z Sdz, Rt, 1 Krn, Ezd, Tb, Jdt, Est, 1 Mch, Pnp, Lm, Ab, Na, Ag.

Chociaż proces translacji Biblii na kaszubski ciągle postępuje, to jednak stwierdzić należy jeszcze dość znaczny brak tłumaczeń całości lub większych partii ksiąg Starego Testamentu. Wyraźnie widoczny jest też brak przekładów z oryginalnych języków biblijnych. Poza czterema Ewangeliami nie przetłumaczono dotąd ani pozostałych 23 ksiąg Nowego Testamentu, ani żadnej księgi Starego Testamentu w całości.

Przyznać jednak należy, że w ostatnich dwóch dekadach nastąpiło na tym polu znaczne ożywienie, co zaowocowało niespotykaną do tej pory znaczącą ilością tekstu biblijnego przetłumaczonego na język kaszubski.

3. PERSPEKTYWY

Prace nad dalszymi tłumaczeniami tekstów biblijnych są kontynuowane. Bezpośrednim impulsem powstawania nowych przekładów są kolejne edycje *Verba Sacra. Biblia kaszubska w Wejherowie*. Poza tekstami powstającymi na prezentacje w kolegiacie wejherowskiej zasadniczo dokonywane jest tłumaczenie całej księgi biblijnej, niezależnie od tego, ile tekstu z niej zostało wykorzystane w *Verba Sacra*. Prace posuwają się bardzo powoli, gdyż praktycznie jako jedyny zajmuję się przekładem Biblii z języków oryginalnych na kaszubski. Moje plany obejmują przetłumaczenie całego Nowego Testamentu. Byłbym szczęśliwy, gdyby udało mi się przetłumaczyć z języka hebrajskiego Torę, czyli Pięcioksiąg.

ZAKOŃCZENIE

Z dokonanego przeglądu wydanych drukiem tłumaczeń większych lub mniejszych części Pisma Świętego na język kaszubski wynika, że przez cztery wieki, tj. od pierwszego znanego, wydanego drukiem biblijnego tekstu po kaszubsku, liczba translacji nie jest zbyt imponująca. Po pierwszych przedsięwzięciach tłumaczeń na kaszubski, które związane były ze środowiskami protestanckich Słowińców, dopiero ostatnie półwiecze było okresem znaczących dokonań na tym polu. Powstałe w XX w. przekłady tekstów biblijnych na język kaszubski ks. F. Gruczy, E. Gołąbka i moje mieszczą się w widocznych do dzisiaj dwóch nurtach ewolucji literackiej kaszubszczyzny. W nurcie nawiązującym do języka polskiego, z pisownią zbliżoną do polskiej, posiadającym dłuższą, sięgającą nawet XVI w. tradycję, widzieć należy przekłady E. Gołąbka i moje. Natomiast w drugim nurcie, akcentującym etniczną i językową odrębność Kaszubów, m.in. we własnej ortografii, sytuuje się przekład ks. F. Gruczy.

TRANSLATIONS OF BIBLICAL TEXTS INTO KASHUBIAN.
HISTORY. CURRENT STATE. PROSPECTS

Summary

This paper discusses translations of biblical passages into Kashubian that originated in Evangelical circles between the 16th and 21st centuries. Although the tradition of translation dates back to the 16th century, a translation of the entire Bible, or at least of one complete biblical book, from that time has not been preserved. Presumably it never existed. The oldest translations of biblical texts into Kashubian were generally based on the German language. The first printed book with texts in Kashubian was Simon Krofey's *Hymnal*, published in Gdańsk in 1586. It included eleven works he called Psalms and a range of short passages originating both from the Old Testament and the New Testament. A translation of *The Small Catechism of Martin Luther* came out approximately half a century later, and like Krofey's *Hymnal*, it included many biblical passages. However, the biggest collection of biblical texts which has survived dates from the turn of the 17th and 18th centuries. These texts are found in the *Smoldzinian Perikopes*, which had lessons and gospel passages for all Sundays and church holidays. Before the *Smoldzinian Perikopes*, many shorter passages of older translations of biblical texts were only occasional translations of biblical passages that were incorporated into other religious texts. The *Smoldzinian Perikopes* was first intended and methodical translation of biblical texts into Kashubian. Research on these translations demonstrates that, while the translators did not translate the original texts, but rather German translations of the original texts, their translations are nevertheless characterised by a high degree of faithfulness to the thought of the original texts. The texts are also marked by the translators' dedication to accuracy and making the texts both easily comprehensible and literarily beautiful.

Contemporary Translations of biblical texts into Kashubian include translations done during the second half of the XXth century from the Catholic perspective which exists in Gdańsk and Pomerania. Among these translations are those of A. Nagel from 1973 (Mk 4,3-20), of Rev. F. Gruzca from 1992 (four *Gospels*), of E. Gołąbek from 1993 (*The New Testament*) and 1999 (*The Book of Psalms*) and translations of my authorship from 2001 (*The Gospel according to St. Mark*) 2003 (Mt 1-2; Łk 1-2; J 1,1-14), 2007 (*The Gospel according to St. John*), 2009 (*The Gospel according to St. Matthew*), 2010 (*The Gospel according to St. Luke*). In 2010 my translation of the four gospels was published as a single book (*Ewanielie na kaszëbsczi tołmaczoné*) and from 2011 to 2013, about thirty Psalms were translated by from Hebrew to Kashubian. The translation of F. Gruzca is done from Latin, of Gołąbek from Polish and mine are from Greek and Hebrew.